שבועות - אש מים מדבר

drashotforyou.blogspot.com/2015/05/blog-post_18.html

אש מים מדבר

מדרש (במדבר רבה א,ז): "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי (במדבר א,א), לָמָּה בְּמִדְבַּר סִינַי? מִכָּאן שָׁנוּ חֲכָמִים בִּשְׁלשָׁה דְבָרִים נִתְּנָה הַתּוֹרָה, **בָּאֵשׁ, וּבַמַּיִם, וּבַמִּדְבָּר**. בָּאֵשׁ מִנַּיִן (שמות יט,יח): וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ וגו'. וּבַמַּיִם מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה,ד): גַּם שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם. וּבַמִּדְבָּר מִנַּיִן וַיְדַבֵּר ה' אֶל משֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי.
וְלָמָּה נִתְּנָה בִּשְׁלשָׁה דְבָרִים הַלָּלוּ? אֶלָּא מָה אֵלּוּ **חִנָּם** לְכָל בָּאֵי הָעוֹלָם כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה חִנָּם הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה,א): הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם.
דָּבָר אַחֵר, וַיְדַבֵּר ה' אֶל משֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עַצְמוֹ כַּמִּדְבָּר, הֶפְקֵר, אֵינוֹ יָכוֹל לִקְנוֹת אֶת הַחָכְמָה וְהַתּוֹרָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: בְּמִדְבַּר סִינָי".

מה העניין של שלושה דברים אלו אש, מים, מדבר?

אור החיים הק' (שמות יט,ב):
"ג' ענייינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה:

א' הוא <u>התגברות והתעצמות בעסק התורה</u> כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכירנה ה' לתורה ידקדק לומר לשון חוזק ואומץ עד גדר שימית עצמו עליה דכתיב (במדבר יט,יד) זאת התורה אדם כי ימות וגו' (שבת פג:)...[1]

וענין **ב'** הוא <u>השפלות והענוה</u> כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר ויחנו במדבר פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו[2].

וענין **ג'** הוא בחינת <u>ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים</u> לא שיהיו בד בבד שעליהם אמר הכתוב (ירמיה נ) חרב אל הבדים (ברכות סג.), אלא יתועדו יחד ויחדדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר ויחן שם ישראל לשון יחיד שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראוים לקבלת התורה".

ה**אש** יש בו כח עצום, אין דוגמתו לשרוף ולכלות, ומאידך לחמם ולהאיר, ואש התורה היא העמל והיגיעה השוברת גוף ומאירה את הנפש[3].

ה**מדבר**, כמובן משל לענוה[4].

ה**מים**, זה הסמל לאחדות ולחיבור, כי הם מתערבים 'לח בלח' אי אפשר להבדיל בין אלו לאלו אחרי שהתחברו.

הרב אשר וייס: אפשר לרמוז דברים אלו גם במחלוקתם של ר' אליעזר ור' יהושע ב**תנורו של עכנאי** (גמ' בב"מ נט:): "תנא באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח נעקר חרוב ממקומו מאה אמה ואמרי לה ארבע מאות אמה אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב חזר ואמר להם אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו חזרו אמת המים לאחוריהם אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים חזר ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו הטו כותלי בית המדרש ליפול גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני כבודו של ר"א ועדיין מטין ועומדין. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו יצאת בת קול ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכ"מ עמד רבי יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא מאי לא בשמים היא אמר רבי ירמיה שכבר ניתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטות".

שלשת האותות רמז היו לשלושת דרכי קנין תורה וכתרה שבכולם הצטיין רבי אליעזר והיה מופלא בדורו:

ה**חרוב** רומז על ההסתפקות במועט והסיגוף [כהא דרשב"י ור' אלעזר בנו שנזונו מן החרוב י"ב שנים שחיו במערה (שבת לג) ועוד אמרו (ברכות יז:) "חנינא בני די לו בקב חרובין], שעליו אמרו חז"ל "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה" וכו'.

אמת המים רמז היא לתורה שנמשלה למים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך.

כותלי בית המדרש רמז הם לדיבוק חברים והרבצת התורה של רבי אליעזר בן הורקנוס.

מהר"ל (באר הגולה עמ' יט):
מדוע המדרש 'טורח' לתת שלוש דוגמאות לרעיון של החינם, למה לא מספיק למשל רק את הדוגמא של המדבר? ולמה בחרו דווקא מדבר, אש ומים – וכי אין בעולם עוד דברים ששייכים לכולם?

כתוב ב**גמרא** (יומא לה:) ששלושה דברים מרכזיים מונעים מהאדם ללמוד תורה: עשירות, עניות, ויצר הרע[5].

כנגד שלושה מניעות אלו באים המדבר, המים והאש.

מדבר הוא סמל לעניות. המדבר "מנוגב" מנכסים – אין בו לא שדות ולא בתים.

מים הם סמל לעשירות. מטר מהווה סמל לשפע וברכה, מים מסמלים שפע ושגשוג כלכלי.

אש מסמלת תאווה. כשם שאש בוערת כך בוערים באדם יצרים ותאוות.

כשם שהתורה ניתנה בתנאי מדבר, מים, ואש, כך ניתן לקיימה בכל מצב: עושר, עוני, ובמצבים שהיצר עובד שעות נוספות. אין תירוצים! כל מה שצריך זה לרצות. אבל באמת לרצות...

שפת אמת:
האש והמים - מלמטה ומלמעלה

"...**אש** הוא התלהבות האדם לעלות ולהתדבק בו יתברך, והוא בחינת 'נר מצוה'. כי (ב)נר שלהבת עולה. וכן על ידי המצות מתדבק ומתחבר בשורשו למעלה (ע"ע בתניא איגרת הקודש פ"כ). ו**מים** הוא הארת קדושה הבאה מלמעלה והוא בחינת 'תורה אור', כי האור מגיע מלמעלה למטה..." (תרנ"ח "במדרש").

"ו**מדבר** הוא להיות נמשך אחר ה' יתברך בכולו[6], והוא בחינת 'דרך חיים תוכחת מוסר', להיות בטל את הנהגת ה' יתברך ותורתו... ועל זה כתיב (במדבר כ"א, יח): 'וממדבר מתנה', ואמרו חז"ל: אין אדם זוכה לתורה עד שנעשה הפקר כמדבר...".
אם האדם לא מכניע את עצמו ואת רצונותיו, יהיה לו קשה לקבל את הסמכות והמרות של הקב"ה ושל התורה, המכתיבים לו את אורחות חיין.
ברובד עמוק יותר יש צורך בהישארות במצב ובמעמד של מי שלומד ושומע - מעמד של 'מקבל', מי שחושב שהוא כבר מוכן ויודע ואין לו עוד מה ללמוד – הולכות להיות לו הרבה הפתעות...[7]

בחינם או שיש תנאים?
בדרשה הראשונה אומרים לנו חז"ל על דברי התורה שהם ניתנים ב'חינם'. לעומת זאת, בדרשה השנייה, מציבים חז"ל תנאי ברור - אם אדם לא עושה עצמו כהפקר, הוא לא יכול לקנות את התורה?

"...ואכן ודאי תורה (ניתנת ב)חנם, (ו)מי שירצה יכול ללמוד בה. אבל לקנות התורה, היינו להיות לו דבקות בעצם התורה...זה אינו יכול להיות (אלא) רק על ידי שעושה עצמו הפקר" (תר"מ "במדרש").

יש שני שלבים בקשר של האדם לתורה:
כמו אדם ששוכר דירה - למרות האופציה שיש לו לגור בדירה, הוא לא יכול לעשות בה ככל העולה על רוחו, וברור שהקשר שלו אליה הוא קשר חלקי וזמני.
או אדם הקונה בית: הוא חסך בעמל רב ממון מרובה, ולאחר מאמצים מרובים מצא את המקום בו הוא רוצה לגור. בשלב זה הוא משקיע את מיטב כספו, זמנו, שכלו וכוחותיו כדי לתכנן את ביתו, לדאוג לבנייתו, למלא אותו ברהיטים יפים כפי ראות עיניו וכדומה. ברור שאדם כזה, החי בדירה משלו, מרגיש לביתו יחס חם יותר, שהרי הוא קניינו ותוצר של מאמציו המרובים.

התורה מיועדת לכולם – זו הזכות הבסיסית שיש לכל אחד ללמוד תורה ולהכיר אותה אבל יחס מזדמן ועראי.

ברמה רצינית יותר, האדם צריך להרגיש שהתורה היא קניין שלו, היא חלק ממנו. "להיות לו דביקות בעצם התורה". לא קשר מקרי ומזדמן, אלא קשר חזק בין עצמותו של האדם לעצמותה של התורה.
כאשר אדם לא מממש בחייו את יסוד ההתבטלות וההכנעה, קשה לו להתחבר לתורה באופן שלם, והוא עושה זאת רק כדבר זמני (כמו אותו אדם שחי בדירתו בשכירות).
אבל כאשר אדם עושה את עצמו כהפקר ומתבטל כלפי שמיא, הוא גורם לכך שהרצון שלו יהיה לקבל את התורה במלא העוצמה.

איך מגיעים לקנין תורה?

הדברים האלו יכולים להרתיע ולהעלות חששות אצל הרבה יהודים: "מי אני שאגיע לכזו רמה של הכנעה והתבטלות כדי להתחבר לתורה?"

"ומכל מקום **הכל בא על ידי עסק התורה**. ועל זה אמרו: מתוך שלא לשמה בא לשמה. והמשנה חושבת מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. ומסתמא ימי הספירה מוכנים לתקן אלה הדברים, ולבטל כל הכוחות והמידות להתורה, ואז התורה נקנית. **ובאמת גם אלו המידות זוכין על ידי עסק התורה**".

השלב האידיאלי של קניין תורה ועבודה על מידות הנפש מתחיל ב"עסק התורה": תלמד, תקבע עיתים לתורה, תעסוק ותעמול בתורה.
יש בכוחה של התורה, אפילו כאשר עוסקים בה ברבדים שטחיים ביותר, להוביל את האדם לאותה מדרגה גבוהה של הזכות לקנות תורה.
יוצא, שיש לאדם יכולת לזכות בקניין תורה ובדבקות בה דרך העיסוק בתורה עצמה.
תכל'ס? שב תלמד!!!

התורה היא אש ומים והביטול (המדבר) מכניס בה את האינסוף:

שפת אמת (ליקוטים ויגש): "הנפש יש לו עלי' עד נשמה לנשמה שהיא יחידה בחי' יחידתו עם שורש החיים והוא עד אין סוף ממש וכמו שהאדם מתקן עצמו כן יוכל לגרום עליות העולמות בהתפלה עד אין סוף כענין תיקון התפילות ופי' 'בי אדני' שנתברר שכל החיות שבו מהש"י על ידי שנתבטל אל שורש נשמתו בחי החיים.
והנה בפרטות פי' הזוה"ק... הרוח (התורה) נגד התפארת וז"ש כלול מ**אשא** ו**מיא** היינו חסד וגבורה... בחי' הביטול שבאדם (**מדבר**) שאינו משיג והוא משתומם זה הוא נגד אין סוף ממש...".

ע"י הביטול מתגלה בך אור אינסוף!

עוד מעט בשעה 4 נלך ל**מקוה** לטבול ולהתבטל ולקבל את כל הכתרים של כל השבעה שבועות!!!

'מקוה' זה אותיות 'קם ו-ה'. 'קם' = חכמה ובינה (67+73), 'ו-ה' = תפארת ומלכות. מה חסר? הכתר! היהודי שטובל ומתבטל מכניס למקוה את אור הכתר!!!

הטובל הוא הפנימיות האמיתית של המקוה!

המקוה צריך אותנו יותר ממה שאנחנו צריכים אותו!

מה ה**תפילין** פועלות בכל העולמות כשהן מונחות בנרתיק שלהן? כלום! אבל כשיהודי מניח אותן העולם משתנה!!!
ספר תורה שהכותב חשב מחשבה לא נכונה הוא פסול! **מזוזה** שהיהודי לא קידש בה את שם ה' היא פסולה!
לכן התורה ירדה אלינו במקום להישאר אצל המלאכים!

אנחנו העיקר!

על דרשת חז"ל בפסוק "מלכי צבאות ידודון ידודון" שואל **רבי ברוך ממז'יבוז'** איך המלאכים העיזו ליגוע ביהודים? איך הם לא נשרפו?!? ואומר שלא היתה להם ברירה אז הם מסרו את הנפש...

<u>היהודי הוא הגילוי של האינסוף בעולם – אבל רק אחרי שהוא התבטל לה' יתברך!!!</u>

השכינה לר' יוסף קארו וחבורתו בליל שבועות (של"ה הקדוש מסכת שבועות פרק נר מצוה): '"ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק', 'והחלש יאמר גבור אני', והחזיקו עצמכם לגדולים, כי אתם מבני היכלא דמלכא"!

שפת אמת (שבועות): "לעולם יראה אדם עצמו כאילו <u>קדוש שרוי בתוך מעיו</u>. ואין האדם משתנה לדבר חדש על ידי המעשים, <u>רק שנתגלה</u> פנימיות החיות שבקרבו וכפי מה שמאמינים בזו החיות, ולא שוכחים, זוכים לאמת. על ידי אמונה".

הרב קוק (אורות הקודש א,סד): "דע את עצמך, ואת עולמך, דע את הגיוני הלב שלך, ושל כל הוגה וחושב. מצא את מקור החיים שבקרבך, ושממעל לך, שמסביבך, את פארי הדרות החיים, שאתה שרוי בתוכם... הבט על האורות, בתוכיותם. אל יבלעו נשמתך השמות, הניבים והאותיות, **הם מסורים בידך, ואי אתה מסור בידיהם**. עלה למעלה עלה, כי כח עז לך, **יש לך כנפי רוח**, כנפי נשרים אבירים. אל תכחש בם, פן יכחשו לך, **דרש אותם, וימצאו לך מיד**... אסור לנו לזוז מהנקודה העליונה, ש**רק מהבלתי נתפס אור מתפלש בהנתפס**, במהלך האצילות, **מאור אין סוף**. ואנו קרואים להיות מתעדנים בעדנים שמימיים, בכל פרטי ההכרות, שבכלל הגדול הזה, שממנו תוצאות כל החיים".

---

[1] צריך **מסירות נפש בלימוד התורה**!
הרב יגן בשם רבי צדוק הכהן מלובלין: התורה נתנה ב**אש**. זוהי האש שאברהם אבינו קפץ לתוכה באור כשדים. למען הקדוש ברוך הוא, למען התורה, היה מוכן אברהם לקפץ לתוך האש, ומאתנו מבקשים רק לקום שעה קדם לתפלה, ללמד עוד קצת, להסתפק במעט וכו'...!
ואם תאמרו: זוהי הנהגה רק ליחידים, אך לא לרבים - הרי נתנה תורה ב**מים**. כל עם ישראל מסרו נפשם וקפצו בים סוף למים יחד, במסירות נפש. כך זוכים למתן תורה.
ועדין היה מקום לומר: פעם אחת קפצו, אבל כל החיים למסר נפש לתורה?! אדם יכול יום אחד להתנהג יפה, להיות טוב, לעבד את בוראו בהתלהבות, להיות אמתי, אבל כל החיים לחיות כך?! כן! התורה נתנה **במדבר** - עם שלם מסר את נפשו במשך ארבעים שנה, ללמדנו כי כדי לזכות בתורה, יש לחיות כבמדבר במשך שנים רבות.
יהודי שלא הקפיד על שמירת התורה ומצוותיה בהידור, שמע את הסיפור על הלל הזקן, כיצד אחד התערב עם חברו שיצליח להרגיז את הלל, הוא הגיע אליו בערב שבת כשהלל התרחץ, והפריע לו בשאלות טיפשיות. למרות זאת הלל לא כעס כלל. ביקש שומע הסיפור לדעת אם לרבנים של היום ישנה אותה סבלנות.
הוא חשב לעצמו: "הרי הם וודאי מכירים את המעשה, ואולי אף משתמשים בו בדרשותיהם. רצוני לבדוק אם הם אכן מקיימים את הנאמר: 'נאה דורש ונאה מקיים'".
הוא הכין רשימה טלפונית של כמה רבנים מוכרים. בשעה שתיים לפנות בוקר התקשר לאחד הרבנים, ושאל שאלה תמימה: "מה מברכים על תפוח מצופה בסוכר?" התגובה של הרב ניתנה באופן מיידי: "האם אינך יכול להתקשר בשעה יותר נורמלית, כדי לשאול שאלות כאלו???", והשפופרת נטרקה.
מיודענו המשיך להתקשר לרב אחרי רב. לכולם היה מכנה משותף: כעס על כך שמעירים אותם באמצע הלילה בשביל דבר כזה.
בשעה שלוש לפנות בוקר חייג ל**מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל**. כאשר הרים הרב את השפופרת, שאל האיש: "האם אני יכול לשאול שאלה?"
"בבקשה", ענה מרן הרב, "רק תאמר לי האם השאלה סובלת דיחוי עד שאטול את ידי?" הבחור הסכים,

ולאחר זמן קצר נשמע קולו של הרב אליהו בטלפון: "כן, אני מוכן לשמוע!"
כאשר הציג את שאלתו בעניין התפוח המצופה בסוכר, ענה מרן הרב אליהו תשובה מפורטת ולבסוף הפטיר: "אתה יכול להתקשר אלי ולשאול כל שאלה שתרצה, ומתי שתרצה!"
משנה (אבות פ"ו) "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא".
הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג,יב) "אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה אמרו חכמים דרך רמז 'זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים' וכן אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כחכה ועוד אמר 'אף חכמתי עמדה לי' - חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי".
גמרא (שבת קמז:): "ר' אלעזר בן ערך איקלע להתם אימשיך בתרייהו איעקר תלמודיה, כי הדר אתי קם למיקרא בספרא, בעא למקרא 'החדש הזה לכם' אמר 'החרש היה לבם' ".
הרמב"ם (הקדמה לפירוש המשנה) "כי תחלת השכל יצייר שחרבן הנפש בתקון הגוף ותקון הנפש בחרבן הגוף".
עירובין (נד.) "אם משים אדם עצמו כמדבר שהכל דשין בו התורה ניתנת לו במתנה" (הר"ן בנדרים: בדרשה זו "נתכוין ר' יוסף להזהיר לרבא שיהא שפל רוח ביותר").
לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו פעם אחת לא מצא להשתכר ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון אמרו אותו היום ערב שבת היה ותקופת טבת היתה וירד עליו שלג מן השמים כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון אבטליון אחי בכל יום הבית מאיר והיום אפל שמא יום המעונן הוא הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג פרקוהו והרחיצוהו וסיכוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת.
עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה פעם אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא אמר להן בבקשה מכם הניחוני ואלך ללמוד תורה אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך ומימיו לא הלך וראה אותן אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה.
רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי (היה) אומרים לו כלום נאה היית מיוסף אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית אמרה לו השמע לי אמר לה לאו אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין אמר לה (תהילים קמו) ה' מתיר אסורים, הריני כופפת קומתך ה' זוקף כפופים, הריני מסמא את עיניך ה' פוקח עורים, נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה. לשכב אצלה - בעוה"ז, להיות עמה - לעוה"ב.
נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים".
סטלין עלה לשלטון לאחר מאבקי כוח מרים על ירושתו של לנין, מנהיג הקונספציה של סטלין המהפכה הבולשביקית, שמת ב-1924. סטלין הוביל את בריה"מ להישגים רבים בתחומים שונים. עם זאת, במהלך שלטונו ועד למותו ב-1953 הוא שלח לכלא והורה להוציא להורג מיליוני בני אדם, ובהם רבים מאנשיו (בעלי המשרות הבכירות בדרג המדיני והצבאי), שכל חטאם היה שחלקו עליו בסוגיה כלשהי או שנדמה היה לו שהם חלקו עליו. סטלין היה מנהיג נערץ, מוקף פולחן אישיות, אך לא פחות מכך היה עריץ חסר מצפון. אמצעי התעמולה שעמדו לרשותו יצרו לו דימוי של גאון מדיני וצבאי (וכינו אותו בסופרלטיבים כגון "שמש העמים"), אף שבפועל הוא היה בראש ובראשונה רודן אכזרי ומעורר אימה. מנגנוני המודיעין הסובייטיים נחשבו לאחד ממקורות העוצמה של הצבא האדום וכללו, בין השאר, אנשי שטח מעולים לצד

שגרירים ונספחים ששימשו מרגלים לכל דבר. אולם מרבית רשתות המודיעין הצבאי - כמו מוקדי כוח נוספים בצבא האדום - נפגעו קשות בטיהורים שערך סטלין בשנות ה-30 המאוחרות. למעשה, כל ראשי הצבא וכל ראשי הארגונים הביטחוניים האחרים הכפופים לו הודחו באותן השנים, ואת מקומם תפסו קצינים פחות מנוסים ופחות מוכשרים. השפעתם הפסיכולוגית של הטיהורים האלה על אנשי הביטחון הייתה הרסנית ודיכאה לחלוטין את העצמאות ואת חופש המחשבה שכל כך חיוניים למודיעין איכותי. תוצרי הלוואי שלהם היו, בין השאר, הערצה (אמיתית או כפויה) לסטלין ובה בעת יראה קיצונית מפניו. בהקשר הזה קיימות עדויות רבות לכך שראשי המודיעין הסובייטי העבירו לסטלין מידע חלקי והתאימו אותו להלכי הרוח ולתפיסות שהתפתחו בקרמלין. ככל שהלך וקרב מועד הפלישה של צבא גרמניה לבריה"מ, כך היו לסטלין יותר ויותר סיבות לדאגה: המידע שהלך והצטבר בנוגע לתוכניותיו של היטלר הפך מיום ליום למאיים יותר ולמוחשי יותר. אבל לסטלין היו תוכניות אחרות, ויותר מכך - **הוא פיתח קונספציה שאותה הוא לא היה מוכן לשנות בשום אופן**. בין היתר הוא היה משוכנע שבעקבות הסכם ריבנטרופ-מולוטוב לא תיתכן פלישה גרמנית בלי שיקדם לה אולטימטום, או, לחלופין, שאין סיכוי שהיטלר יתקוף את בריה"מ בטרם יכבוש את בריטניה". (ערן ניב אליעזר טולדנו ויותם אמיתי, "ברבורים שחורים" במלחמת העולם השנייה).